

De leraar

Inleiding op het thema

N. Verloop en Th. Wubbels

Binnen het onderwijsonderzoek is de laatste jaren een sterk toenemende belangstelling te constateren voor de opleiding en het functioneren van de leraar. Terwijl tot enkele jaren geleden de onderzoeks aandacht vooral gericht was op curriculum- en implementatie-vraagstukken, is een toenemend besef zichtbaar dat alle vernieuwingen hoe dan ook 'via' de docent of het docententeam tot stand gebracht moeten worden en dat vernieuwingen die onvoldoende aansluiten bij de mogelijkheden van docenten tot mislukken gedoemd zijn. Dit besef heeft niet alleen de onderzoeksmatige belangstelling voor de docent gestimuleerd, maar heeft het functioneren van docenten zelfs in het centrum van de politieke aandacht geplaatst. Voorstellen van bijvoorbeeld de 'Commissie Van Es' (Commissie Toekomst Leraarschap, 1993) en de beleidsreactie daarop van de overheid (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 1993) zijn voorpaginanieuws.

De studies die de laatste jaren op dit terrein beschikbaar kwamen hebben enerzijds betrekking op allerlei details van het functioneren van docenten (inclusief hun 'cognities') en anderzijds op meso-problemen op het terrein van bijvoorbeeld opleiding en nascholing.

Uiteraard is het niet mogelijk in het kader van een themanummer dit gebied volledig te bestrijken. Wel geven de hier gepresenteerde bijdragen een adequaat beeld van de stand van zaken op het onderhavige terrein. Het gaat om artikel-bewerkingen van presentaties die eerder op Onderwijsresearchdagen werden verzorgd. In de meeste gevallen is sprake van een aanzienlijke verdieping van de oorspronkelijke tekst ofwel van een combinatie van een aantal presentaties tot één artikel.

Verloop en Wubbels bespreken een aantal recente ontwikkelingen op het terrein van het onderzoek naar de opleiding en het functioneren van leraren. Daarbij gaan zij voornamelijk in op het buitenlandse onderzoek dat op het on-

derhavige terrein beschikbaar is. Zij bespreken achtereenvolgens het onderzoek naar praktijkkennis van leraren, het fenomeen van de Professional Development Schools, de mogelijkheden voor alternatieve bevoegdheidsverklaring van docenten en recente ontwikkelingen op het terrein van docent-beoordeling. De vier ontwikkelingen worden zowel besproken als kritisch geëvalueerd.

In een doorwrocht artikel gaat *Knoers* in op de gevolgen van de (pleidooien voor) toenemende autonomie van de school voor het functioneren van de leraar. Hij definieert dit vooral als een kwaliteitsvraag: Leidt vergroting van de autonomie tot verhoging van de kwaliteit van het onderwijs, en zo ja, welke consequenties heeft dit voor de kwaliteit van de leraar. Hij waarschuwt tegen het gevaar dat dreigt wanneer de nieuwe definiëringen van professionaliteit van de leraar er toe leiden dat de toenemende aandacht voor meso-zaken ten koste gaat van deskundigheid op micro-niveau.

Janssen, Waarlo, Alblas en Broertjes doen een poging de praktijktheorie van een vijftal ervaren leraren te reconstrueren en te combineren tot een samenhangend geheel. Zij doen dit vanuit de veronderstelling dat voor scholing en nascholing niet alleen 'klassieke' theorieën nodig zijn, maar eveneens inzicht in datgene waarvoor ervaren practici zich in hun handelen laten leiden. Hun werkwijze levert een aantal inzichten op die bruikbaar zijn in opleidingssituaties.

Brekelmans en Wubbels gebruikten het inmiddels uit tal van onderzoeksprojecten bekende instrument voor het meten van interpersoonlijk leraarsgedrag voor het beantwoorden van de intrigerende vraag naar veranderingen die hierin optreden gedurende de beroepsloopbaan van 500 docenten. Het bleek dat op de 'machtsdimensie' van het model docenten gedurende hun beroepsloopbaan geleidelijk verschuiven in de richting van hetgeen (door allen) als ideaal wordt gezien, terwijl dit voor de 'na-

bijheidsdimensie' van het gedrag niet opging.

Bergen, Van Amelsvoort en Setz, tenslotte, deden onderzoek naar de effecten van een variabele die in de recente discussies over onderwijs en leren een centrale plaats inneemt: de mate waarin de docent in het onderwijsleerproces een meer sturende, respectievelijk een meer 'activerende' rol vervult. In dit onderzoek ging het met name om de vraag wat het effect van dit gedrag was op de vakspecifieke motivatie van de leerlingen van deze docenten. Lesgedrag werd zowel via observatie als door middel van leerling-vragenlijsten gemeten. Het bleek dat op grond van observatiegegevens geen, maar op grond van vragenlijstgegevens wel verbanden aantoonbaar waren, hetgeen wijst op het belang van de perceptie van de leerlingen bij dit type variabelen.

Niet alle hier besproken artikelen zijn opgenomen in de nu voorliggende aflevering van het tijdschrift. De twee laatstgenoemde artikelen zullen in het volgende nummer gepubliceerd worden.

Literatuur

- Commissie Toekomst Leraarschap (1993). *Een beroep met perspectief*. Leiden: DOP.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (1993). *Vitaal leraarschap*. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.